

УДК 349.2

DOI <https://doi.org/10.33216/2218-5461-2020-39-1-19-36>

**ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПІВ ОХОРОНИ ПРАЦІ ПРИ
ДОСЛІДЖЕННІ СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИВАТНИХ І ПУБЛІЧНИХ
ІНТЕРЕСІВ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАЦІ**

Івчук Ю.Ю.

**THE APPLICATION OF PRINCIPLES OF LABOR SAFETY
IN THE RESEARCH OF THE RELATIONSHIP OF PRIVATE
AND PUBLIC INTERESTS IN THE LABOR SAFETY**

Ivchuk Yu. Yu.

Досліджуючи питання співвідношення приватних і публічних інтересів у сфері охорони праці, неможливо залишити поза увагою питання принципів цього інституту, оскільки вони надають можливість розкрити зміст охорони праці, стратегію розвитку законодавства щодо встановлення умов праці, виділити особливості охорони праці окремих категорій працівників, подолати прогалини у законодавстві про охорону праці тощо. Також слід наголосити, що такий підхід дослідження є надзвичайно актуальним і необхідним щодо ефективного впровадження та закріплення міжнародних принципів і стандартів у питаннях охорони праці в національному законодавстві України. Саме принципи є підґрунтям і джерелом уточнення понятійного апарату, ретельного з'ясування змісту охорони праці, вони визначають вектор розвитку законодавства у цій царині.

Інтеграція України до світової спільноти, розширення економічних зв'язків, співпраця між українськими та європейськими суб'єктами господарювання, імміграція робочої сили ставлять на порядок денний питання щодо запровадження міжнародних стандартів у питаннях охорони праці в національне трудове законодавство України.

Щоб виявити слабкі, а також зрозуміти сильні сторони сучасного стану нормативно-правового регулювання охорони праці в Україні, треба провести його ґрунтовне теоретичне дослідження, яке має значення як для доктрини трудового права в цілому, так і інституту охорони праці, а також для правозастосування.

Стаття присвячена з'ясуванню суті «принципів охорони праці» як базового елементу, проведенню класифікації та ретельного аналізу принципів досліджуваного інституту, а також висвітленню проблемних питань, які виникають при встановленні безпечних і здорових умов праці, запобіганні нещасним випадкам на виробництві й професійним захворюванням тощо.

Ключові слова: *принципи охорони праці, класифікація принципів охорони праці, приватні та публічні інтереси*

Постановка проблеми. У процесі дослідження співвідношення приватних і публічних інтересів у сфері охорони праці, неможливо залишити поза увагою питання принципів цього інституту оскільки вони надають

можливість розкрити зміст охорони праці, стратегію розвитку законодавства щодо встановлення умов праці, виділити особливості охорони праці окремих категорій працівників, подолати прогалини у законодавстві

ві про охорону праці тощо. Також, слід наголосити, що такий підхід дослідження є надзвичайно актуальним і необхідним щодо ефективного впровадження та закріплення міжнародних принципів і стандартів у питаннях охорони праці в національному законодавстві України.

В Україні створено широку й розгалужену систему законодавчих актів у царині охорони праці. Разом з тим необхідно підкреслити, що питання щодо охорони праці та встановлення безпечних умов праці регламентуються занадто великою кількістю нормативного матеріалу, що призводить до зарегульованості, існуванні недоліків і прогалин у правовому регулюванні відносин з охорони праці, серед яких можна виокремити суперечності й дублювання, розпорошеність у правових актах різного рівня і подвійність законодавства, неврахування інтересів тих чи інших суб'єктів трудового права, що потребує термінового вирішення й систематизації законодавства у сфері охорони праці. Тому, щоб виявити слабкі, а також зрозуміти сильні сторони сучасного стану нормативно-правового регулювання охорони праці, треба провести його ґрунтовне теоретичне дослідження, яке має значення як для доктрини трудового права в цілому, так і інституту охорони праці, а також для правозастосування. І особливе значення в цьому дослідженні має саме з'ясування суті «принципів охорони праці» як базового елемента, проведення класифікації та ретельного аналізу принципів досліджуваного інституту, а також висвітлення проблемних питань, які виникають при встановленні безпечних і здорових умов праці, запобіганні нещасним випадкам на виробництві й професійним захворюванням тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Слід зазначити, що питанню принципів охорони праці були присвячені роботи багатьох відомих вчених, серед яких слід виділити таких, як В. М. Андріїв, Н. Б. Боло-

тіна, С. Я. Вавженчук, В. С. Венедіктов, І. В. Власенко, І. П. Жигалкін, Т. А. Занфірова, П. О. Ізуїта, М. І. Іншин, А. С. Кашлакова, Р. М. Ковтун, Р. І. Кондратьєва, О.Є. Костюченко, М. П. Кулик, І. В. Лагутіна, С. С. Лукаш, К. Ю. Мельник, Н. О. Мельничук, П. Д. Пилипенко, С. М. Прилипка, О. І. Процевський, О. В. Тищенко, Н. М. Хуторян, С. М. Черноус, В. І. Щербина, О. М. Ярошенко та інші правники.

Виклад основного матеріалу дослідження. На загальнотеоретичному рівні не викликає сумнівів, що право функціонує на певних засадах та виконує завдання на основі певних принципів, що виражають його зміст та спрямованість, окреслюють сутність та соціальне призначення. Саме вони закладають підвалини правового регулювання, віддзеркалюють головні властивості та особливості трудового права, що є запорукою системного державного впливу та регулятора міри свободи і справедливості у суспільних відносинах (у тому числі й з охорони праці). Принципи права виступають підґрунтям побудови системи права в цілому й окремих галузей та інститутів, запровадження ідеї верховенства права, окреслення стратегії подальшого розвитку й удосконалення правового регулювання охорони праці. Зазначене чітко свідчить про системне, фундаментальне й вирішальне значення для регулювання суспільних відносин у царині охорони праці, а також для покращення взаємовідносин між суб'єктами трудового права при визначенні безпечних умов праці. Чітка та точна реалізація вимог права означає одночасно і послідовне втілення в життя закладених в ньому принципів.

Термін «принцип» походить від латинського *principium*, що означає «початок, основа». Разом з тим принцип визначається як таке явище, що лежить в основі певної теорії науки, як внутрішнє переконання людини, основне правило поведінки [1, с. 547]. У пра-

вовій літературі наголошується, що термін «принцип» вживається у різних, але достатньо схожих значеннях: 1) основні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи внутрішнього і міжнародного права, політичної, державної чи громадської організації (гуманізм, законність, справедливість, рівність громадян перед законом тощо); 2) внутрішнє переконання людини, що визначає її ставлення до дійсності, суспільних ідей і діяльності [2, с. 110-111]. У такому значенні відбивається як практична реалізація приписів трудового законодавства, так і теоретична складова щодо охорони праці та встановлення безпечних і здорових умов праці. Разом з тим такий підхід не позбавлений і певних недоліків, серед яких можна виокремити такі: поза увагою залишається питання щодо співвідношення приватних і публічних інтересів у правовому регулюванні охорони праці, відсутність ідеї верховенства права в досліджуваному інституті тощо.

В юридичній літературі немає одностайної думки щодо визначення поняття принципів права, що, у свою чергу, дає можливість стверджувати про актуальність цієї проблеми. Незважаючи на відмінність у поглядах на проблему принципів права, юридична наука у відповідні історичні епохи була єдиною у проголошенні певних положень та ідей як принципів права. Інакше кажучи, принципи права – це такі правові явища, які безпосередньо пов'язують зміст права з тими закономірностями суспільного життя, на яких ця правова система побудована і які вона закріплює. Сама ця залежність зумовлює характер правотворчості, зміст правових норм, способи і методи реалізації права [3, с. 20-21]. Погоджуючись з таким підходом, О. Ф. Скакун переконливо доводить, що ідея природного права у процесі визначення пра-

вового регулювання є слушною, а принципи права необхідно розуміти як керівні ідеї, об'єктивно властиві праву відправні засади, незаперечні вимоги (позитивні зобов'язання), які ставлять до учасників суспільних відносин із метою гармонійного поєднання індивідуальних, групових і громадських інтересів та визначають зміст і спрямованість правового регулювання, відображають найважливіші закономірності, на яких ґрунтується суспільство [4, с. 221-222]. Таким чином, можна зазначити, що Принципи у сфері охорони праці мають об'єктивний характер, допомагають наповнити конкретним змістом норми права щодо встановлення безпечних і здорових умов праці, відбивають реальні відносини, які існують у суспільстві, дають можливість визначити методи правового регулювання й засоби захисту у разі невиконання або неналежного виконання законодавства з охорони праці.

Визначаючи доктринальні підходи у праві, дослідники наголошують, що під час визначення поняття принципів права вживаються такі поняття й категорії, як «вихідні теоретичні положення», «основні, або керівні, засади» (ідеї), загальні нормативно-керівні положення, провідні засади правового регулювання, закономірність розвитку правових норм, сутність права, система координат та вектор розвитку тощо [5, с. 40-41]. Багато із зазначених категорій є однорідними і тією чи іншою відбивають соціальне призначення права взагалі, і інституту охорони праці зокрема. На підставі наведеного можна зробити висновок, що принципи права становлять загальні, керівні (основні, головні, відправні, вихідні теоретичні, загальні нормативно-керівні, спрямовуючі) положення у процесі здійснення правового регулювання в царині охорони праці (та створення безпечних і здорових умов праці) на підставі поєднання приватних і публічних, колектив-

них та індивідуальних інтересів, а також ідеї верховенства права.

Зазначене яскраво свідчить про багатоплановість і наявність структурних елементів у питаннях визначення принципів, у тому числі й у царині праці. Безумовно, що в їх структурі значне місце належить правосвідомості суб'єктів трудового права. Від того, наскільки добросовісно будуть користуватись правами і виконувати покладені обов'язки роботодавці й працівники, державні органи й профспілкові організації, трудові колективи й органи місцевого самоврядування, залежать безпека виробництва, належний стан у питаннях охорони праці, покращення умов праці тощо. Такий підхід і проголошені положення мають бути враховані при дослідженні основних засад охорони праці та встановленні належних і безпечних умов праці, на підставі врахування публічних і приватних інтересів.

За сучасних умов державотворення принципи є провідною науковою та практичною категорією у праві всіх континентальних європейських країн. У принципах зміст права розкривається поглиблено, в них безпосередньо виявляються сутність права, його основи, закономірності суспільного життя, тенденції та потреби [6, с. 98]. Зазначене є стратегією українського суспільства в питаннях поліпшення правового регулювання охорони праці та встановлення належних і безпечних умов праці, оскільки інтеграція України до світової спільноти, розширення економічних зав'язків, співпраці між українськими та європейськими суб'єктами господарювання, імміграція робочої сили ставлять на порядок денний питання щодо запровадження міжнародних стандартів у питаннях охорони праці в національне трудове законодавство України.

Починаючи з 1950-х рр. принципи права у правових системах європейських країн розвивалися під впливом інтеграційних про-

цесів, що відбувалися в рамках Європейських співтовариств, а згодом і ЄС, створеного на їх основі. Поняття «загальні принципи права», притаманні правовим системам держав - членів ЄС, було сформульоване ще в період створення першого з трьох інтеграційних об'єднань – Європейського співтовариства вугілля та сталі та було зафіксовано в тексті його установчого акта – Паризького договору 1951 р. Пізніше аналогічне положення було закріплене і в двох Римських договорах 1957 р., які оформили заснування Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) та Європейського співтовариства з атомної енергії (Євратому). Проте, в тексті кожного з цих установчих актів загальні принципи права згадувалися лише один раз, а саме: в колишніх ст. 40 (2) Договору про заснування ЄСВС, ст. 215 (2) Договору про заснування Європейського співтовариства і ст. 188 (2) Договору про заснування Євратому, в яких зазначалося, що «Співтовариство відшкодовує будь-яку шкоду, заподіяну його органами чи службовцями при виконанні ними своїх обов'язків відповідно до загальних принципів права, спільних для правових систем держав-членів» [7, с. 59]. При цьому ані поняття загальних принципів, ані їх змісту установчі договори не розкривали. На практиці це призвело до того, що завдання із заповнення цієї прогалини фактично було покладено на Суд Європейських співтовариств (нині – Суд Європейського Союзу).

Призначення принципів полягає в тому, що вони забезпечують однакове формулювання норм права в питаннях охорони праці на всіх підприємствах (в установах організаціях), а також їхній вплив на суспільні відносини у формі правового регулювання й інших форм правового впливу, визначають шляхи вдосконалення правових норм щодо встановлення безпечних і здорових умов праці, виступаючи як провідні ідеї і стандарти діяльності для законодавця. Та-

ким чином, на підставі зазначених теоретичних поглядів, у найбільш загальному розумінні принципи охорони праці є керівними ідеями, що характеризують зміст трудового права, його сутність і призначення в суспільстві.

Крім того, необхідно також зазначити, що на основі ідей та засадницьких підходів теорії природного права до характерних ознак принципів можна віднести таке: 1) вони формуються з метою забезпечення прав і свобод людини та громадянина і нормального функціонування громадянського суспільства та держави; 2) встановлюють керівні засади-настанови, що визначають найважливіші правила, за якими здійснюється та організується діяльність суб'єктів права; 3) характеризуються прогресивністю, засвідчують ідеальні для умов сучасності основоположні засади поведінки суб'єктів права, але які є реально досяжними. Під принципами слід розуміти основні вихідні, об'єктивно зумовлені засади, на яких базується діяльність суб'єктів права, забезпечуються права та свободи людини і громадянина, нормальне функціонування громадянського суспільства та держави. Серед сучасних принципів можна виділити загальні (загальноправові) та спеціально-галузеві [8, с. 94]. Для подальшого вдосконалення досліджуваного інституту зазначене має велике значення, оскільки правове регулювання охорони праці пронизує всі інші інститути трудового права, є підґрунтям реалізації широкої низки природних прав працівників, а саме: право на життя і здоров'я, право на працю, право на гідне існування, право на безпечні і здорові умови праці тощо

Що стосується принципів організації, то вони безпосередньо впливають із законів та закономірностей управління. У спеціальній літературі не вироблено єдиного підходу до формулювання принципів організації. Деякі дослідники тлумачать окремі закони як

принципи, а принципи зводять у ранг законів. На думку більшості дослідників, принцип – це сформульоване людьми оптимальне правило (норма), що має об'єктивний характер. Принципи організації є відображенням об'єктивних закономірностей практики управління. Вони визначають вимоги до конкретної системи, структури та організації. Відповідно до цих вимог утворюються органи управління, встановлюються взаємини між його рівнями, організаціями і державою, застосовуються певні методи управління. Не слід вважати, що принципи організації є догмою. Економічне життя суспільства не стоїть на місці, воно змінюється. Разом із зміною реалій господарювання змінюються і принципи організації [9, с. 72-79]. Безумовно, демократизація відносин у виробничій сфері, запровадження нових організаційно-правових форм здійснення господарської діяльності, функціонування ринкових засад в економіці й різних видів власності, прагнення українського суспільства до світової спільноти й спроба запровадити міжнародні стандарти у відносинах між роботодавцями і працівниками впливають і на вектор розвитку законодавства в царині охорони праці, методи регулювання в цій царині тощо.

У різних дослідженнях принципів права, що здійснювались у минулому, вони переважно розглядалися як такі, що мають певну ідейну спрямованість. Безумовно, будь-яка держава і влада, що нею формується, висувують і обґрунтовують свої, насамперед вигідні для них, загальносоціальні принципи права, які потім мають стати юридичними. Поняття «принцип» значно ширше за його нормативний, законодавчий вираз, наголошують деякі науковці, і виокремлюють три компоненти, що входять до змісту поняття принципу: наявність певних уявлень щодо сфери правосвідомості; закріплення відповідних положень у чинному законодавстві; реалізація принципів права у конкретній

сфері суспільних відносин [10, с. 14]. Так, правосвідомість суб'єктів трудового права має велике значення у правозастосуванні й належному виконанні приписів охорони праці, разом з тим принципи охорони праці за своєю сутністю повинні бути об'єктивними і незмінними (незалежно від освіти, практичних навичок, добросовісності чи свідомості того чи іншого суб'єкта), оскільки завжди лежать в основі права (у тому числі й трудового права) незалежно від типу правової системи, організаційно-правової форми здійснення господарської діяльності, виду власності, напрямку виробництва чи надання сучасних послуг.

Слід погодитись І. П. Жигалкіним у тому, що роль принципів права значно зростає в пору реформування правової системи. Оскільки в цей період чинне законодавство не може швидко й ефективно реагувати на зміни суспільних відносин, вони служать інструментом регулювання соціальних відносин. Ці принципи необхідні для заповнення й подолання існуючих у законодавчому масиві прогалин і виступають орієнтиром для формування нового законодавства й кардинального оновлення вже функціонуючого. Особливо яскраво вказані процеси виявляються в соціально-трудої царині. Процеси перетворень відбуваються настільки стрімко й у таких масштабах, що це призводить до трансформації всієї сфери праці. Тому потрібно глибше зрозуміти їх суть і створити умови для дієвого реагування на них [11, с. 124-125]. Дійсно, в умовах запровадження в діяльність підприємств, установ, організацій ринкових засад, глобалізаційних процесів в економіці, змінюються підходи і основи охорони праці й встановлення належних і здорових умов праці працівників.

Незважаючи на існуючі в нашому суспільстві погляди щодо реалізації конституційного права на працю, основою для формування трудового права й захисту прав пра-

цівників є його принципи, які розкривають і конкретизують сутність та соціальне призначення цієї галузі права. У вітчизняній доктрині в досліджуваній царині єдиного поняття «принципи трудового права» не вироблено, хоча ця проблема досліджувалася багатьма фахівцями.

На думку П. Д. Пилипенка, принципами трудового права як системи норм, покликаних забезпечувати трудові й тісно пов'язані з ними відносини, є засадничі ідеї, що окреслюють сферу його дії, порядок установа прав та обов'язків суб'єктів, гарантії захисту їх прав і законних інтересів. Це своєрідна система координат, у рамках якої розвивається вся галузь і одночасно вектор, який указує напрям цієї галузі [12, с. 56]. Зазначений підхід є підґрунтям визначення принципів охорони праці й установа безпечних і здорових умов праці на підставі врахування різних груп інтересів як працівників, так і роботодавців, що безумовно повинно знайти відображення у новому Трудовому кодексі України.

О. Я. Лаврів виступає за трактування принципів трудового права України як «закріплених у нормах або таких, що виводяться з них, основних і керівних положень, які відображають найбільш істотні риси змісту і застосування норм трудового права та напрями його подальшого розвитку, характеризуються універсальністю, імперативністю, загальнозначущістю, об'єктивною обумовленістю, релятивністю, взаємоузгодженістю, системністю та визначеністю предмета правового регулювання» [13, с. 185]. Таким чином, принципи трудового права повинні мати всеохоплюючий характер, здійснювати суттєвий вплив на законотворчий процес і практику застосування трудового законодавства, а також визначати та встановлювати широку низку гарантій дотримання правових вимог і приписів з охорони праці. Зазначене свідчить про те, що принципи охорони

праці є тим самим основоположним критерієм для подолання прогалин у правовому регулюванні, у процесі правозастосовної практики та їх дотримання. Саме від цього залежать ефективність та стабільність системи трудового права взагалі і охорони праці працівників зокрема.

С. М. Прилипко й О. М. Ярошенко вказують, що під принципами трудового права слід розуміти виражені в законодавстві вихідні засади, керівні ідеї, що характеризують основний зміст і внутрішню єдність правового регулювання трудових і пов'язаних із ними відносин. Принципи визначають зміст і розвиток правових норм у межах трудового права та його інститутів. З одного боку, вони відображають закономірності трудового права, з другого – становлять найбільш загальні норми, що діють у всій сфері правового регулювання праці й поширюються на всіх суб'єктів трудового права [14, с. 40, 41]. Науковий погляд цих дослідників дозволяє окреслити певні критерії щодо принципів охорони праці, під якими можна розуміти фундаментальні вихідні засади, керівні основоположні ідеї, які визначають основні напрямки та встановлюють зміст правового регулювання в царині охорони праці та встановлення безпечних і здорових умов праці. Невід'ємними їх відзнаками є універсальність, системність, взаємоузгодженість, загальнозначущість, загальнообов'язковість, стабільність, предметна визначеність, всеохоплююча універсальність, гуманізм, людиноцентриська регулятивність, послідовність реалізації.

Цікавим є підхід І. П. Жигалкіна, який слушно доводить, що поряд із предметом, методом та джерелами трудового права його принципи необхідно розглядати як критерій виокремлення цієї правової галузі як самостійної в національній системі права. При цьому вказані критерії мають тісний взаємозв'язок і перебувають у постійному роз-

витку. Принципи трудового права в концентрованому вигляді виражають суть правового регулювання відносин у царині праці. З одного боку, вони віддзеркалюють об'єктивні властивості відносин, регульованих цією галуззю, з другого боку, акумулюючи інтереси й потреби працівників і роботодавців, вони є конкретизованим вираженням волі суспільства й засобом регулятивного впливу держави на ці відносини. Принципи виступають одним із системоутворюючих чинників галузі права, об'єднують і цементують її норми, становлять один із факторів відповідності правових норм методу регламентування галузі, служать відверненню й вирішенню можливих колізій між ними, забезпеченню гармонійного й стабільного функціонування цієї галузі, починаючи з формування норм у процесі правотворчості й закінчуючи їх реалізацією; в окремих випадках вони є способом додання прогалин у правому регулюванні [15, с.13-14]. Принципи трудового права становлять об'єктивно зумовлені характером і змістом соціально-трудова відносин, закріплені у відповідних джерелах або виражені у стійкій юридичній практиці загальнови-знані основоположні керівні засади відправні ідеї, що становлять аксіологічне підґрунтя трудового права, характеризують зміст, сутність і призначення у суспільстві цієї правової галузі, відбивають загальні закономірності її виникнення, розвитку й функціонування і служать створенню внутрішньоузгодженої й ефективної системи правових норм у царині праці. За своєю природою принципи належать до сфери відправних ідей у соціально-трудова царині. У них відображаються загальнолюдські цінності – як особистісного (життя, честь, гідність, свобода особистості, соціальна захищеність тощо), так і публічного характеру (демократія, законність, правопорядок, соціальна функція держави тощо). Специфіка цих ідей полягає в тому, що вони є основоположними для трудового права

взагалі й охорони праці зокрема, виражають його сутність і в концентрованому вигляді віддзеркалюють його зміст.

Такий підхід надає можливість системно і всебічно застосовувати правові заходи в питаннях охорони праці при встановленні безпечних і здорових умов праці. У системі комплексних заходів охорони здоров'я та охорони праці важливе значення має також державне забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя населення. Воно реалізується через запровадження та забезпечення дотримання працівниками санітарно-протиепідемічних та санітарно-гігієнічних норм і правил, здійснення масиву санітарно-епідеміологічних заходів, а також організацію державного санітарного нагляду. Порядок забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення визначається Законом України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24 лютого 1994 року.

У літературі сучасні принципи трудового права поділяються на чотири групи: 1) такі, що виражають політику держави в галузі правового регулювання ринку праці й ефективної зайнятості; 2) такі, що містять керівні засади в галузі встановлення умов праці працівників; 3) такі, що визначають правове регулювання застосування праці працівників; 4) такі, що відображають головні напрями правової політики в галузі охорони здоров'я і захисту трудових прав працівників.

За сферою дії О. В. Смирнов поділяє принципи трудового права на чотири групи, а саме: принципи, що відображають політику держави в галузі правового регулювання ринку праці й ефективної зайнятості: свобода праці і свобода трудового договору; принципи, що містять керівні засади, які визначають умови праці: єдність і диференціація умов праці, а також активна участь працівників і профспілок у встановленні умов праці; принципи, що регулюють застосування праці

найманих працівників: визначеність трудової функції, стабільність трудових відносин, забезпечення нормальної дисципліни праці, винагорода за працю без будь-якої дискримінації; принципи, що відображають головні напрями правової політики в галузі охорони здоров'я і захисту трудових прав працівників: забезпечення охорони праці і здоров'я працівників, гарантування трудових прав працівників [16, с. 23]. Характерною особливістю нинішнього періоду державотворення, як вже зазначалось, є його перехідний період, тобто перехід від адміністративно-командної системи управління економікою та будь-яким підприємством (установою, організацією) до ринкових засад здійснення господарської діяльності в Україні та міжнародного співробітництва, що вимагає ґрунтовного наукового перегляду сутності ознак та сутності принципів охорони праці, а відповідно й реформування трудового законодавства з урахуванням публічних і приватних інтересів працівників і керівника, держави і роботодавців, трудових колективів й органів місцевого самоврядування тощо.

Ураховуючи класифікації суспільних відносин, які є предметом сучасного трудового права, Н. Б. Болотіна принципи трудового права поділяє на дві групи: принципи правового регулювання індивідуальних трудових відносин та принципи правового регулювання колективних трудових відносин [17, с. 96]. Основні принципи трудового права закріплено в Конституції України й інших найважливіших законодавчих актах. Одним із них, проголошених у Конституції України, є принцип верховенства права. Цей принцип виступає загальним для всіх галузей права і є головним орієнтиром у законотворчій і правозастосовній діяльності.

Перш ніж перейти до розгляду питання принципів охорони праці, слід провести аналіз поняття «охорона праці». Що стосується характеристики охорони праці, то перш за

все необхідно розпочати з Конституції України, ст. 43 якої проголошує, що кожен має право на працю, яка включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується, а також те, що кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом.

У свою чергу ст. 1 Закону України «Про охорону праці» від 14.10.1992 № 2694–XII тлумачить охорону праці як систему правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності. При цьому вказане стосується не тільки підприємств, установ і організацій різних організаційно-правових форм господарювання та видів власності, але також і громадських формувань і об'єднань, органів центральної державної влади та органів місцевого самоврядування.

У правовій літературі звертається увага на те, що охорона праці є комплексним інститутом трудового права, який включає в себе широке коло правових норм і приписів, що регулюють відносини з охорони життя, здоров'я та працездатності шляхом встановлення безпечних і здорових умов праці для всіх працівників. До цього інституту входить значне коло норм, що встановлюють фундаментальні і загальні вимоги охорони праці; профілактичні норми, спрямовані на попередження виникнення виробничого травматизму і професійних захворювань; норми, що встановлюють обов'язки роботодавців та працівників з питань охорони праці; норми, що містять додаткові заходи і гарантії охорони праці окремих категорій працівників [18, с. 235]. У цьому визначенні зроблена спроба визначити принципи і засади охорони праці виходячи з предметного підходу. Але поза увагою залишилось питання щодо комплекс-

ності, унікальності й засад правової визначеності. Слід звернути увагу на те, що значення принципів досліджуваного інституту повинно полягати у тому, що вони мають бути прозорі й зрозумілі, а також у стислій і доступній формі концентровано віддзеркалювати головні риси і сутність правових норм і приписів у царині охорони праці та встановлення безпечних умов праці.

У. П. Бек, у свою чергу, наголошує, що охорона праці у вузькому значенні – це один з інститутів трудового права, який охоплює норми, що регулюють відносини із створення безпечних і нешкідливих умов праці. У широкому значенні охорона праці є сукупністю всіх норм трудового права, оскільки кожна з них спрямована на захист життя і здоров'я працівників. У широкому розумінні охорону праці формують норми, що належать до різних галузей вітчизняного права і виходять за межі трудового права, але за своїм призначенням безпосередньо спрямовані на забезпечення безпечних і здорових умов праці та нагляд і контроль у цій сфері. Такими зокрема, можна вважати норми кримінального, адміністративного права, права соціального забезпечення, що визначають види і порядок юридичної відповідальності за порушення норм охорони праці, умов страхування і відшкодування в разі настання нещасних випадків на виробництві і професійних захворювань та деякі ін. Охорона праці як об'єкт правового регулювання, розглядається крізь систему суспільно-трудова відносин. Її формують відносини з дотримання працівником і роботодавцем технічних правил, норм, стандартів поведінки із засобами виробництва, санітарно-гігієнічних вимог до умов виробництва та виробничого середовища та щодо розслідування і обліку нещасних випадків на виробництві і професійних захворювань. До них належать також відносини з організації та фінансування охорони праці на виробництві і нейтралізації шкідли-

вих впливів виробничого та психологічного характеру на працівників під час роботи [19, с. 5, 15].

С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко, наводять переконливі аргументи на користь того, що закріплене в ст. 1 Закону України «Про охорону праці» поняття охорони праці розглядається законодавцем у широкому значенні – як узгоджена комплексна система безпеки життя і здоров'я найманого працівника у процесі виконання покладених на нього трудових обов'язків. У вузькому юридичному тлумаченні термін охорона праці означає конкретний правовий інститут трудового права, що об'єднує норми, безпосередньо спрямовані на певне забезпечення умов праці, які є безпечними для життя і здоров'я працівників. Норми цього інституту покладають на роботодавця та його посадових осіб певний комплекс конкретних обов'язків, виконання яких має забезпечити безпеку праці, збереження здоров'я, працездатності і життя людини в процесі реалізації її здатності до праці, оздоровлення та покращення умов праці [20, с. 593–594]. Таким чином, принципи охорони праці повинні мати велике значення для правового регулювання, встановлення безпечних умов праці, визначати спрямованість, вектор розвитку та зміст сфери охорони праці, виражають панівні в державі правові ідеї, які становлять завдання охорони праці працівників, приписи яких поширюються на всі підприємства (установи, організації) незалежно від організаційно-правової форми господарювання, виду власності напрямку виробництва чи надання сучасних послуг.

В Україні здійснення охорони праці відбувається як на загальнодержавному, так і на регіональному, галузевому і виробничому рівнях. Загальні положення щодо управління охороною праці, порядок введення в дію системи управління, основні функції і завдання управління викладені в Типовому

положенні про систему управління охороною праці на державному, галузевому, регіональному та виробничому рівнях.

Наприклад, на загальнодержавному (національному) рівні суб'єктом управління може бути Кабінет Міністрів України (далі - КМУ), виконавчим органом – спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з нагляду за охороною праці (до грудня 2010 р. – Державний комітет України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду), назва, підпорядкованість і структура якого може змінюватись, а об'єктами управління – діяльність галузевих міністерств, обласних та місцевих державних адміністрацій по забезпеченню безпечних і здорових умов праці на підприємствах, в установах та організаціях. На регіональному рівні суб'єктом управління може бути відповідна державна адміністрація, а об'єктами управління – діяльність підприємств, установ та організацій, що розташовані на території даного регіону, по забезпеченню в них безпечних і здорових умов праці. На галузевому рівні суб'єктом управління може бути відповідне галузеве міністерство, а об'єктами управління – діяльність підприємств, установ та організацій галузі по забезпеченню на них безпечних і здорових умов праці (Про затвердження Типового положення про службу охорони праці : наказ Держ. ком. України з нагляду за охороною праці від 15.11.2004 № 255 с. 3191).

Незважаючи на те, що багато вчених зробили значний внесок у дослідження такої багатогранної та комплексної проблеми, як принципи охорони праці, варто звернути увагу на той факт, що у даній сфері залишилась малодослідженою низка питань, які мають важливе наукове, а також і практичне значення.

На думку В. М. Москальової, під принципами охорони праці варто розглядати вихідні засади, що визначають спрямування

правового регулювання відносин цієї галузі [21, с. 47]. Однак, це визначення позбавлене всіх необхідних ознак, які допомогли б відокремити категорію принципів охорони праці від інших суміжних понять, таке визначення також поза увагою залишає питання щодо інтересів суб'єктів трудового права, не приділяє увагу питанням подолання прогалин та векторній спрямованості у досліджуваному і інституті. Водночас не зазначено мети функціонування таких вихідних засад та їх місця у галузі охорони праці загалом. Тому такий підхід потребує більш детального наукового опрацювання й теоретичного розвитку.

Як вважає М. П. Гандзюк, принципи охорони праці слід розглядати як базові положення, що становлять фундамент для правового регулювання необхідних та безпечних умов праці [22, с. 29]. Дана дефініція у вузькому розумінні розкриває зміст і сутність поняття принципів охорони праці. Проте їй також бракує масиву об'єктивних та суб'єктивних рис, які б зазначали унікальність аналізованого правового явища. Крім того такий підхід позбавлений системності (тобто системного підходу) та взаємодії з іншими інститутами трудового права та ігнорує питання щодо міжнародних стандартів у питаннях охорони праці.

Слід підкреслити, що принципи охорони праці є предметом ретельного правового регулювання з боку світової спільноти, вони відображені в законодавстві ЄС, про охорону праці, зокрема в Рамковій директиві 89/391/ЄЕС від 12 червня 1989 р. «Про впровадження заходів заохочення вдосконалень у сфері безпеки і охорони здоров'я працівників під час роботи». Також визначається гігієнічна класифікація умов праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища та їх впливу на працівників, важкості та напруженості виконуваної роботи та трудового процесу тощо (Гігієнічна класифікація умов праці за показниками шкід-

ливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу / МОЗ України).

На думку В. Ц. Жидецького, принципи охорони праці становлять галузеву систему керівних положень, на яких базується нормативно-правове регулювання сфери охорони праці [23, с. 82]. Такий підхід до визначення принципів охорони праці є достатньо обгрунтованим і логічно сформульованим. До того ж коректним є підкреслення автором того, що принципи здійснюють вплив передусім на нормативний масив, у якому відображені норми, що регулюють сферу охорони праці, що є виправданим з точки зору законодавця. Даний аспект можна розглядати як одну з особливостей принципів охорони праці.

У юридичній науці виокремлюють загальноправові принципи, що є характерними для права в цілому, оскільки визначають його характер та основоположні риси, формування та розвиток правової системи держави. Ці принципи є характерними для всіх галузей права. До них відносять принцип гуманізму, принцип соціальної справедливості, принцип рівності, принцип взаємної відповідальності держави і особи, принцип законності. З огляду на зміст перерахованих загальноправових принципів, можна погодитись із тим, що їх положення стосуються певною мірою і сфери охорони праці.

А. В. Русаловський включає до системи принципів охорони праці такі принципи: 1) пріоритет життя і здоров'я працівників; 2) соціальний захист працівників; 3) адаптація до можливостей людини; 4) інформація та навчання; 5) незалежність від форм власності та видів діяльності; 6) економічні методи управління охороною праці; 7) комплексний підхід; 8) координація; 9) суцільний технічний контроль; 10) міжнародне співробітництво [24, с. 23-24]. Такий підхід є достатньо змістовним та базується на загальному визначенні щодо охорони праці та основних

фундаментальних напрямків її діяльності, а також на підставі основних вимог в царині охорони праці та у сфері виробничої санітарії (це галузь санітарії, спрямована на впровадження комплексу санітарно-оздоровчих заходів щодо створення здорових і безпечних умов праці), які поширюються на всіх юридичних та фізичних осіб, які використовують найману працю та з якими працівник уклав трудовий договір (трудовий контракт). Разом з тим до вади такого визначення слід віднести неврахування однієї функції сучасної соціальної та правової держави щодо визначення й запровадження соціальної політики держави, яка спрямована на всебічне підвищення безпеки праці та охорони праці в сучасних умовах.

Слід зазначити, що принципи охорони праці повинні мати загальні засади, з одного боку, а з другого - враховувати питання встановлення безпечних і здорових умов праці окремих категорій працівників. Так, на цю особливість обґрунтовано звертає увагу А. О. Єфремов й виділяє такі принципи охорони праці державних службовців: абсолютна цінність життя та здоров'я державного службовця; надання належного рівня соціального захисту державним службовцям; відповідальність керівника відповідного державного органу чи органу місцевого самоврядування за створення й забезпечення безпечних і здорових умов праці державним службовцям; відшкодування шкоди державним службовцям у випадку професійних захворювань або нещасних випадків у процесі здійснення службової діяльності; запровадження уніфікованих нормативів з питань охорони праці державних службовців у всіх державних органах; систематичне підвищення кваліфікації державних службовців у сфері охорони праці; поєднання співробітництва й консультацій між різноманітними органами державної влади з питань поліпшення охорони праці [25, с. 115]. Науковець вважає, що

даний перелік найбільш влучно демонструє специфічні особливості організації та реалізації охорони праці державних службовців.

Державна політика в галузі охорони праці базується на таких принципах: пріоритет життя і здоров'я працівників, повна відповідальність роботодавця за створення належних, безпечних і здорових умов праці; підвищення рівня промислової безпеки шляхом забезпечення суцільного технічного контролю за станом виробництв, технологій та продукції, а також сприяння підприємствам у створенні безпечних та нешкідливих умов праці; комплексне розв'язання завдань охорони праці на основі загальнодержавної, галузевих, регіональних програм з цього питання та з урахуванням інших напрямів економічної і соціальної політики, досягнень у галузі науки і техніки та охорони довкілля; соціальний захист працівників, повне відшкодування шкоди особам, які потерпіли від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань; встановлення єдиних вимог з охорони праці для всіх підприємств та суб'єктів підприємницької діяльності незалежно від форм власності та видів діяльності; адаптація трудових процесів до можливостей працівника з урахуванням його здоров'я та психологічного стану; використання економічних методів управління охороною праці, участі держави у фінансуванні заходів щодо охорони праці, залучення добровільних внесків та інших надходжень на ці цілі, отримання яких не суперечить законодавству; інформування населення, проведення навчання, професійної підготовки і підвищення кваліфікації працівників з питань охорони праці; забезпечення координації діяльності органів державної влади, установ, організацій, об'єднань громадян, що розв'язують проблеми охорони здоров'я, гігієни та безпеки праці, а також співробітництва і проведення консультацій між роботодавцями та працівниками (їх представни-

ками), між усіма соціальними групами під час прийняття рішень з охорони праці на місцевому та державному рівнях; використання світового досвіду організації роботи щодо поліпшення умов і підвищення безпеки праці на основі міжнародного співробітництва.

Законодавець достатньо ґрунтовно підійшов до питання виокремлення та нормативного закріплення принципів державної політики в галузі охорони праці. Даний перелік не варто ототожнювати із власне принципами охорони праці, проте його слід враховувати та розвивати у правильному руслі. Ці нормативно-правові положення відображають загальне спрямування держави в питанні організації й забезпечення комфортних, належних і безпечних умов праці. Такий розгалужений перелік свідчить про посилену увагу законодавця до розглядуваного питання та можливостей уникнення практичних проблем у даній сфері регулювання. Принципи охорони праці – це такі засадничі ідеї, що визначають спрямованість і зміст державного регулювання у сфері охорони праці й характеризуються системністю та взаємоузгодженістю, загальнозначущістю, загальнообов'язковістю, стабільністю, предметною визначеністю, універсальністю, регулятивністю [25, с. 114].

Відповідно до Конституції України Верховна Рада України визначає та спрямовує державну політику у сфері охорони праці. Дана політика спрямована на створення та забезпечення здорових, належних і безпечних умов праці, попередження і запобігання нещасним випадкам та професійним захворюванням.

Зміст основних принципів державної політики у галузі охорони праці полягає у такому: пріоритет життя й здоров'я працівників та повна відповідальність роботодавця за створення належних, безпечних, здорових умов праці. Згідно із цим принципом робото-

давці повинні дотримуватися вимог правових актів щодо охорони праці з тим, щоб у робітників не погіршувався стан здоров'я і не знижувався загальний рівень працездатності. Реалізацію даних функцій на підприємствах виконують спеціальні служби охорони праці, які здійснюють атестацію робочих місць на їх відповідність чинним нормативним актам у сфері охорони праці [19, с. 49]. Такий підхід дає можливість удосконалювати законодавство з охорони праці відповідно до міжнародних стандартів у цій сфері, а роботодавцям та відповідним службам з охорони праці при визначенні умов праці враховувати важкість та напруженість праці. Перша складова повинна віддзеркалювати характерні особливості трудового процесу працівників, які відбивають конкретне навантаження на опорно-руховий апарат працівника і функціональні системи його організму, а відповідно забезпечують його нормальну й допустиму діяльність. Важкість праці повинна визначатись нормативними приписами залежно від маси вантажу чи обладнання, які піднімаються і переміщуються у процесі робочого часу, кількістю науково визначених робочих операцій залежно від фізичних навантажень (та їх інтенсивності), визначених стандартних рухів, переміщенням у просторі в межах підприємства тощо. Так, наприклад, певні особливі принципи охорони праці при визначенні безпечних умов праці повинні закладатись для прибиральниць, вантажників, шахтарів тощо.

У свою чергу, напруженість праці є складовою, яка відбиває таку характеристику трудового процесу, що віддзеркалює науково обґрунтоване навантаження на нервову систему працівника (або певної групи працівників), емоційну та розумову сферу працівника (інтелектуальні, сенсорні, емоційні навантаження, режим роботи тощо). Так, наприклад, праця викладача відрізняється від праці слідчого, праця програміста відрізняється від

праці керівника юридичної особи тощо. Але разом з тим для цих професій властива емоційна напруженість, а відповідно й певна виснаженість у результаті плідного виконання покладених на них обов'язків.

Відповідно до Закону України «Про охорону праці» право на належні, безпечні та здорові умови праці поширюється на працівників, які працюють на умовах трудового договору. Зокрема, воно поширюється на всіх юридичних та фізичних осіб, які використовують найману працю, та на усіх працюючих. Тому вся праця, яка дозволена на території України, повинна відповідати умовам безпеки та гігієни праці.

Принцип комплексного розв'язання завдань охорони праці реалізується на основі загальнодержавних, галузевих та регіональних програм із відповідних питань та з обов'язковим урахуванням інших окремих напрямів економічної, виробничої та соціальної політики. Завдання щодо охорони праці, на нашу думку, на державному та усіх інших рівнях повинне вирішуватися комплексним методом. При цьому завжди варто враховувати напрями економічної, виробничої та соціальної політики держави, а також найновіші прогресивні досягнення науки і техніки.

Принцип соціального захисту працівників створює засади для впровадження нових технологічних засобів із метою запобігання та попередження аварій на об'єктах підвищеної технологічної небезпеки, повного відшкодування завданої шкоди особам, які зазнали нещасних випадків безпосередньо на виробництві. Завдяки даному принципу при втраті працездатності за робітником повинні зберігатися місце роботи та поточна середня заробітна плата на увесь період, впродовж якого він потребує відновлення працездатності, або визнання його у встановлених випадках інвалідом. Цей принцип (соціального захисту) забезпечує працівникові виплату

гарантійних й компенсаційних виплат, а також функціонування загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням, передбачає матеріальне забезпечення працівників у зв'язку з втратою заробітної плати (доходу) внаслідок тимчасової втрати працездатності (включаючи догляд за хворою дитиною, дитиною-інвалідом, хворим членом сім'ї), вагітності та пологів, часткову компенсацію витрат, пов'язаних із смертю застрахованої особи або членів її сім'ї, а також надання соціальних послуг тощо.

Ще одним принципом державної політики у сфері охорони праці виступає адаптація трудових процесів до можливостей працівника з урахуванням його здоров'я та психологічного стану. Зміст його полягає у забезпеченні якості трудових процесів задля налагодження комфортних умов праці для конкретного працівника. Значення даного принципу зводиться до забезпечення якісного медично-профілактичного забезпечення працівників на виробництві.

Наступним є принцип залучення міжнародного досвіду з приводу організації роботи у сфері покращення умов та підвищення рівня безпеки праці. Міжнародне співробітництво на загальних підставах передбачає ґрунтовне вивчення та узагальнення іноземного досвіду щодо проблемних моментів питань охорони праці, активну участь у діяльності Міжнародної асоціації соціального забезпечення, МОП, Європейського форуму організації страхування від нещасних випадків на виробництві й професійних захворювань та інших спеціально створених організацій [19, с. 51].

В Україні на сьогодні питаннями впровадження принципів, а також подальшого вдосконалення охорони праці в сучасних ринкових умовах, проведенням практичних, фундаментальних та прикладних досліджень

займаються Державний науково-дослідний інститут техніки безпеки хімічних виробництв, Інститут медицини праці, Український науково-дослідний інститут пожежної безпеки, галузеві науково-дослідні інститути, навчальні заклади та проектно-конструкторські установи [23, с. 9]. Відповідно до цих завдань розроблені та реалізуються низка національних, галузевих, регіональних та виробничих програм щодо покращення поточного стану безпеки та гігієни праці. В усіх обласних, районних та міських органах виконавчої влади передбачене функціонування служби охорони праці, а також функціонування таких служб на усіх підприємствах (установах, організацій) незалежно від відомчої підпорядкованості.

Важливим у сфері охорони праці є принцип поєднання публічних та приватних інтересів. Р. Майданик розрізняє публічні та приватні інтереси, як інтереси держави та інтереси суспільства, з одного боку, та інтереси окремих приватних осіб – з другого. Він також виокремлює суспільний інтерес, який являє собою гармонізований інтерес публічних та приватних партнерів, і може кваліфікуватися як суспільна користь, соціальний ефект від здійснення партнерства в будь-якій сфері права [26].

Особливого значення категорія «інтерес» набуває в такому складному й надзвичайно важливому інституті, як охорона праці, де знаходять своє переплетіння індивідуальні (приватні конкретного працівника) інтереси, колективні інтереси (інтереси трудового колективу), публічні інтереси (інтереси держави) тощо. Саме враховуючи інтереси всіх суб'єктів трудового права, повинно розвиватися законодавство про охорону праці. При цьому інтереси працівника, як творця матеріальних і духовних цінностей, повинні мати первісне значення. Проводячи реформування інституту охорони праці, необхідно по-перше, виходити з того, що до приватних

інтересів слід відносити не тільки індивідуальні інтереси працівників, а й роботодавців. По-друге, серед публічних інтересів у сфері праці слід розрізняти інтереси державні та інтереси суспільні, які виявляються на рівні соціального партнерства та діяльності органів місцевого самоврядування. По-третє, крім приватних та публічних інтересів виокремлюються ще й колективні інтереси, які виражають потреби певного трудового колективу та представляються, як правило, профспілковою організацією, що створена на підприємстві [27, с. 81]. Саме такий підхід є підґрунтям визначення системи принципів охорони праці та комплексного дослідження питань з досліджуваної проблематики при визначенні правового регулювання.

Література:

1. Мельничук О. С. Словник іншомовних слів / О. С. Мельничук. – Київ, 1974. – 911 с.
2. Волошин Ю. О. Принцип / Ю. О. Волошин // Юридична енциклопедія: в 6 т. / [за ред. Ю. С. Шемшученка (голова редкол.) та ін.]. – Київ: Укр. енцикл., 1998–2004. – Т. 5. – 2003. – С. 110–111.
3. Колодій А. М. Принципи права України / А. М. Колодій. – Київ: Юрінком Інтер, 1998. – 208 с.
4. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник: пер. з рос. / О. Ф. Скакун. – Харків: Консум, 2001. – 656 с.
5. Старчук О. В. Щодо поняття принципів права / О. В. Старчук // Часопис Київ. ун-ту права. – 2012. – № 2. – С. 40–43.
6. Алексеев С. С. Механізм правового регулювання / С. С. Алексеев. – М.: Юрид. лит., 1989. – 212 с.
7. Энтин М. Л. Суд европейских сообществ: правовые формы обеспечения западно-европейской интеграции / М. Л. Энтин. – М.: Междунар. отношения, 1987. – 176 с.
8. Теорія держави і права: навч. посіб. / В. В. Галунько, О. Г. Мурашин, Д. Г. Севрюков. – Київ: Вид-во Ун-ту «Україна», 2012. – 218 с.
9. Монастирський Г. Л. Теорія організації: навч. посіб. / Г. Л. Монастирський. – Київ: Знання, 2008. – 319 с.

10. Васильев А. М. О правовых идеях-принципах / А. М. Васильев // Сов. государство и право. – 1975. – № 3. – С. 11–18.
11. Жигалкін І. П. Система принципів трудового права в умовах формування нової правової доктрини України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.05 / Жигалкін Іван Павлович; М-во освіти і науки України, Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. – Северодонецьк, 2016. – 449 с.
12. Пилипенко П. Д. Проблеми теорії трудового права: монографія / П. Д. Пилипенко. – Львів: Вид. центр Львів. нац. ун-ту, 1999. – 214 с.
13. Лаврів О. Я. Система принципів трудового права України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05 / Лаврів Оксана Ярославівна; ІДП ім. В. М. Корецького НАН України. – Київ, 2006. – 211 с.
14. Прилипка С. М. Трудове право України: підручник / С. М. Прилипка, О. М. Ярошенко. – 5-те вид., переробл. і допов. – Харків: ФІНН, 2012. – 800 с.
15. Жигалкін І. П. Система принципів трудового права в умовах формування правової доктрини України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук / І. П. Жигалкін. – Київ, 2016. – 40 с.
16. Трудовое право: учебник / Н. А. Бриллиантова, И. Я. Киселев, В. Г. Малов [и др.]; под ред. О. В. Смирнова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Проспект, 1998. – 448 с.
17. Болотіна Н. Б. Трудове право України: підручник / Н. Б. Болотіна. – 4-те вид., стер. – Київ: Вікар, 2006. – 725 с.
18. Трудове право України: навч. посіб. / В. Е. Теліпко, О. Г. Дутова; за заг. ред. В. Е. Теліпко. – Київ: Центр учб. літ., 2009. – 456 с.
19. Бек У. П. Правове регулювання охорони праці в Україні: теоретичний аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05 / У. П. Бек; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2013. – 18 с.
20. Прилипка С. М. Трудове право України: підручник / С. М. Прилипка, О. М. Ярошенко. – 5-те вид., переробл. і допов. – Харків: ФІНН, 2012. – 800 с. 14
21. Москальова В. М. Основи охорони праці: підручник / В. М. Москальова. – Рівне: НУВГР, 2006. – 666 с.
22. Гандзюк М. П. Основи охорони праці: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / М. П. Гандзюк, Є. П. Желібо, М. О. Халімовський; за ред. М. П. Гандзюка. – 4-те вид. – Київ: Каравела, 2008. – 384 с.
23. Жидецький В. Ц. Основи охорони праці: [підручник]/В. Ц. Жидецький. – 4-те вид., переробл. і допов. – Київ: Знання, 2010. – 372 с.
24. Русаловський А. В. Правові та організаційні питання охорони праці: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / А. В. Русаловський. – Київ: Центр навч. літ., 2005. – 176 с.
25. Єфремов А. О. Принципи охорони праці державних службовців в Україні / А. О. Єфремов // Наук. вісн. Міжнар. гуманітар. ун-ту. Сер.: Юриспруденція. – 2014. – № 10-1, т. 1. – С. 113–115.
26. Майданик Р. А. Розумна пропорційність та стабільність при визначенні балансу приватних і публічних інтересів – запорука справедливої експропріації [Електронний ресурс] / Р. А. Майданик. – Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/929B2CC50EAE6EF1C2257EE7003191E8?OpenDocument&year=2015&month=10&](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/929B2CC50EAE6EF1C2257EE7003191E8?OpenDocument&year=2015&month=10&).
27. Івчук Ю. Ю. Інтереси як елемент правового механізму регулювання трудових відносин у сфері охорони праці / Ю. Ю. Івчук // Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту. – 2016. – Вип. 1, т. 2. – С. 77–81.

References:

1. Melnychuk O. S. Slovyk inshomovnykh sliv / O. S. Melnychuk. – Kyiv, 1974. – 911 s.
2. Voloshyn Yu. O. Pryntsyp / Yu. O. Voloshyn // Yurydychna entsyklopediia: v 6 t. / [za red. Yu. S. Shemshuchenka (holova redkol.) ta in.]. – Kyiv: Ukr. entsykl., 1998–2004. – Т. 5. – 2003. – С. 110–111.
3. Kolodii A. M. Pryntsypy prava Ukrainy/A. M. Kolodii. – Kyiv: Yurinkom Inter, 1998. – 208 s.
4. Skakun O. F. Teoriia derzhavy i prava: pidruchnyk: per. z ros. / O. F. Skakun. – Kharkiv: Konsum, 2001. – 656 s.
5. Starchuk O. V. Shchodo poniattia pryntsypiv prava / O. V. Starchuk // Chasopys Kyiv. un-tu prava. – 2012. – № 2. – С. 40–43.
6. Alekseev S. S. Mekhanyzm pravovoho rehulyrovaniya / S. S. Alekseev. – М.: Yuryd. lyt., 1989. – 212 s.
7. Энтун М. Л. Суд evropeiskykh soobshchestv: pravovye formy obespecheniya zapadno-

evropeiskoi yntehratsyy / M. L. Энтун. – М.: Mezhdunar. otnosheniya, 1987. – 176 s.

8. Teoriia derzhavy i prava: navch. posib. / V. V. Halunko, O. H. Murashyn, D. H. Sevriukov. – Kyiv: Vyd-vo Un-tu «Ukraina», 2012. – 218 s.

9. Monastyrskiy H. L. Teoriia orhanizatsii: navch. posib. / H. L. Monastyrskiy. – Kyiv: Znannia, 2008. – 319 s.

10. Vasylev A. M. O pravovыkh udeiakh-pryntsypakh / A. M. Vasylev // Sov. hosudarstvo y pravo. – 1975. – № 3. – S. 11–18.

11. Zhyhalkin I. P. Systema pryntsypiv trudovoho prava v umovakh formuvannia novoi pravovoi doktryny Ukrainy: dys. ... d-ra yuryd. nauk: 12.00.05 / Zhyhalkin Ivan Pavlovych; M-vo osvity i nauky Ukrainy, Skhidnoukr. nats. un-t im. Volodymyra Dalia. – Sievierodonetsk, 2016. – 449 s.

12. Pylypenko P. D. Problemy teorii trudovoho prava: monohrafiia / P. D. Pylypenko. – Lviv: Vyd. tsentr Lviv. nats. un-tu, 1999. – 214 s.

13. Lavriv O. Ya. Systema pryntsypiv trudovoho prava Ukrainy: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.05 / Lavriv Oksana Yaroslavivna; IDP im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy. – Kyiv, 2006. – 211 s.

14. Prylypko S. M. Trudove pravo Ukrainy: pidruchnyk / S. M. Prylypko, O. M. Yaroshenko. – 5-te vyd., pererobl. i dopov. – Kharkiv: FINN, 2012. – 800 s.

15. Zhyhalkin I. P. Systema pryntsypiv trudovoho prava v umovakh formuvannia pravovoi doktryny Ukrainy: avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk / I. P. Zhyhalkin. – Kyiv, 2016. – 40 s.

16. Trudovoe pravo: uchebnyk / N. A. Brylyantova, Y. Ya. Kyselev, V. H. Malov [y dr.]; pod red. O. V. Smyrnova. – 2-e yzd., pererab. y dop. – M.: Prospekt, 1998. – 448 s.

17. Bolotina N. B. Trudove pravo Ukrainy: pidruchnyk / N. B. Bolotina. – 4-te vyd., ster. – Kyiv: Vikar, 2006. – 725 s.

18. Trudove pravo Ukrainy: navch. posib. / V. E. Telipko, O. H. Dutova; za zah. red. V. E. Telipko. – Kyiv: Tsentr uchb. lit., 2009. – 456 s.

19. Bek U. P. Pravove rehuliuвання okhorony pratsi v Ukraini: teoretychnyi aspekt: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.05 / U. P. Bek; Lviv. nats. un-t im. I. Franka. – Lviv, 2013. – 18 s.

20. Prylypko S. M. Trudove pravo Ukrainy: pidruchnyk / S. M. Prylypko, O. M. Yaroshenko. – 5-

te vyd., pererobl. i dopov. – Kharkiv: FINN, 2012. – 800 s. 14

21. Moskalova V. M. Osnovy okhorony pratsi: pidruchnyk / V. M. Moskalova. – Rivne: NUVHR, 2006. – 666 s.

22. Handziuk M. P. Osnovy okhorony pratsi: pidruch. dlia stud. vyshch. navch. zakl. / M. P. Handziuk, Ye. P. Zhelibko, M. O. Khalimovskiy; za red. M. P. Handziuka. – 4-te vyd. – Kyiv: Karavela, 2008. – 384 s.

23. Zhydetskyi V. Ts. Osnovy okhorony pratsi: [pidruchnyk]/V. Ts. Zhydetskyi. – 4-te vyd., pererobl. i dopov. – Kyiv: Znannia, 2010. – 372 s.

24. Rusalovskiy A. V. Pravovi ta orhanizatsiini pytannia okhorony pratsi: navch. posib. dlia stud. vyshch. navch. zakl. / A. V. Rusalovskiy. – Kyiv: Tsentr navch. lit., 2005. – 176 s.

25. Iefremov A. O. Pryntsypy okhorony pratsi derzhavnykh sluzhbovtziv v Ukraini / A. O. Yefremov // Nauk. visn. Mizhnar. humanitar. un-tu. Ser.: Yurysprudentsiia. – 2014. – № 10-1, t. 1. – S. 113–115.

26. Maidanyk R. A. Rozumna proportsiinist ta stabilnist pry vyznachenni balansu pryvatnykh i publichnykh interesiv – zaporuka spravedlyvoi ekspropriatsii [Elektronnyi resurs] / R. A. Maidanyk. – Rezhym dostupu: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/929B2CC50EAE6EF1C2257EE7003191E8?OpenDocument&year=2015&month=10&](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/929B2CC50EAE6EF1C2257EE7003191E8?OpenDocument&year=2015&month=10&)

27. Ivchuk Yu. Yu. Interesy yak element pravovoho mekhanizmu rehuliuвання trudovykh vidnosyn u sferi okhorony pratsi / Yu. Yu. Ivchuk // Nauk. visn. Kherson. derzh. un-tu. – 2016. – Vyp. 1, t. 2. – S. 77–81.

Ivchuk Yu. Yu. The application of principles of labor safety in the research of the relationship of private and public interests in the labor safety. – Article.

Exploring the relationship between private and public interests in the sphere of labour protection, it is impossible to ignore the question of the principles of this institution, as they provide an opportunity to disclose the content of labor protection, the development strategy of the law for establishment of working conditions, highlight features of labour protection of certain categories of workers to overcome the gaps in the legislation on labour protection. It should also be noted that this

approach of research is extremely relevant and necessary for the effective implementation and consolidation of international principles and standards in matters of labour protection the legislation of Ukraine. What principles are the basis and source of clarification of the conceptual apparatus, careful assessment of the content of labor protection, they determine the vector of development of legislation in this area.

Integration of Ukraine into the world community, expansion of economic ties, cooperation between Ukrainian and European businesses, immigration of labor put on the agenda the question of introduction of international standards in labour protection in the national labour legislation of Ukraine.

To identify weaknesses, and to understand the strengths of the modern state of legal regulation of labor protection in Ukraine, it is necessary to carry out its thorough theoretical investigation, which is important for the doctrine of labour law in General and of the Institute of labor protection, and enforcement.

The article is devoted to clarifying the nature of "principles of labor protection" as a basic element, the holding classification and thorough analysis of the principles of the Institute and coverage of problematic issues that arise in establishing a safe and healthy working conditions, prevention of accidents at work and occupational diseases, and the like.

Key words: labour protection, classification, principles of labour protection, private and public interests

Ивчук Ю.Ю. Применение принципов охраны труда при исследовании взаимосвязи частных и общественных интересов в сфере охраны труда. - Статья.

Исследуя вопрос соотношения частных и публичных интересов в сфере охраны труда, невозможно не затронуть вопрос принципов этого института, поскольку они предоставляют возможность раскрыть содержание охраны труда, стратегию развития законодательства по установлению условий труда, выделить особенности охраны труда отдельных категорий работников, преодолеть пробелы в законода-

тельстве об охране труда и тому подобное. Также следует отметить, что такой подход исследования является чрезвычайно актуальным и необходимым для эффективного внедрения и закрепления международных принципов и стандартов в вопросах охраны труда в национальном законодательстве Украины. Именно принципы являются основой и источником уточнения понятийного аппарата, тщательного выяснения содержания охраны труда, они определяют вектор развития законодательства в этой области.

Интеграция Украины в мировое сообщество, расширение экономических связей, сотрудничество между украинскими и европейскими субъектами хозяйствования, иммиграция рабочей силы ставят на повестку дня вопрос о введении международных стандартов в вопросах охраны труда в национальное трудовое законодательство Украины.

Чтобы выявить слабые, а также понять сильные стороны современного состояния нормативно-правового регулирования охраны труда в Украине, нужно провести его основательное теоретическое исследование, которое имеет значение как для доктрины трудового права в целом, так и института охраны труда, а также для правоприменения.

Статья посвящена выяснению сути «принципов охраны труда» как базового элемента, проведению классификации и тщательного анализа принципов исследуемого института, а также освещению проблемных вопросов, возникающих при установлении безопасных и здоровых условий труда, предотвращении несчастных случаев на производстве и профессиональных заболеваний и тому подобное.

Ключевые слова: принципы охраны труда, классификация принципов охраны труда, частные и публичные интересы

Авторська довідка:

Ивчук Юлія Юрїївна – докторка юридичних наук, професорка кафедри правознавства Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Стаття надійшла до редакції: 12 лютого 2020 р